

Bekymringsblikket¹

Erik Henningsen

I denne artikkelen beskriver jeg en tendens blant sosialarbeidere som er involvert i oppsøkende ungdomsarbeid, til å anlegge et «bekymringsblikk» på personer i sine målgrupper. Artikkelen er basert på empirisk materiale fra casestudier av kommunale utekontaktvirksomheter. Gjennom etnografiske eksempler beskriver jeg væremåter og samhandlingsmønster som er typiske for den oppsøkende virksomheten feltarbeiderne driver på kjøpesenter og andre samlingssteder for ungdom i sentrum av byene. Den oppsøkende virksomheten kjennetegnes av en oppmerksom væremåte, som i noen tilfeller kan slå over i en dramatisering av observerte handlinger og oppførsel hos ungdom. Feltarbeidernes betraktningssmåte virker dermed til å framheve de bekymringsvekkende sidene ved ungdommenes handlinger og utsagn. Artikkelen peker på ulike grunner til at dette bekymringsblikket oppstår og vedlikeholdes i det oppsøkende ungdomsarbeidet. Dels kan dette skyldes at bruken av dokumentasjonsverktøy som en del av det oppsøkende arbeidet gir feltarbeidere et incitament til å dramatisere ulike observasjoner de gjør av ungdom. Dels kan det skyldes at begrepet «risikoungdom» virker til å farge feltarbeidernes syn på ungdom i målgruppene deres, gjennom en forhåndsklassifisering av disse som marginale personene. Relasjoner mellom feltarbeidere og ungdom i deres målgrupper kan preges av problemfokusering hos feltarbeiderne, og dette kan igjen føre til at ungdommer oppfører seg på måter som bekrefter og forsterker stereotypiske forståelser av dem som hjelpetrengende og fareutsatte.

Ungdom har til alle tider vært en kilde til bekymring for foreldre, politikere og fagfolk, deriblant sosialarbeidere. Det er den forstandige autoritetens uro og beskyttelsestrang på vegne av det ustyrlige og sårbare overgangssubjektet. Nå som før kan bekymringen være av en

mer eller mindre velbegrunnet art. På en utekontaktenhet jeg kjenner til, spøker man med at ansatte som slutter i jobben, får botoxbehandling i avskjedsgave for å glatte ut de mange rynkene arbeidet påfører dem. At slike fagfolk bekymrer seg for ungdom, er knapt til å undres over. Virksomheten deres retter seg inn mot ungdom som er belastet med ulike typer av problemer, eller som står i fare for å utvikle problemer. Den dreier seg om å forebygge problemutvikling, om å kompensere for den manglende oppfølgingen og omsorgen enkelte ungdommer får i hjemmet, og om å vurdere om det er grunnlag for offentlig inngripen i livene deres. Bekymring er med andre ord innskrevet i selve oppdraget fagfolkene er satt til å utføre. Som sådan kan bekymringen sies å være et nødvendig og riktig innslag i virksomheten deres, men dette er også et forhold det er grunn til å problematisere. Hvordan kommer bekymring til uttrykk i arbeidshverdagen til de ansatte på utekontaktene? Det enkle svaret på dette spørsmålet er at den antar ulike former. Som et formalisert fagbegrep innenfor sosialt arbeid med ungdom og i tilgrensende virksomheter er bekymring i første rekke forbundet med saker hvor det er mistanke om omsorgssvikt, noe som tilsier at den rettes mot bestemte personer og følges opp med nøkterne vurderinger av ulike former for risiko en ungdom kan være utsatt for. Men, som jeg ble oppmerksom på i en studie av utekontakttjenester i norske kommuner jeg medvirket til, kan bekymringen også arte seg som en grunnstemning i sosialarbeideres virksomhet, som igjen nedfeller seg i en opplevelse av at visse kategorier av ungdom befinner seg i en konstant udefinert fare.

I sidene som følger, er jeg opptatt av å beskrive og analysere den siste formen for bekymring. Jeg beskriver en tilbøyelighet blant feltarbeidere på utekontaktene til å anlegge et «bekymringsblikk» på omgivelsene som farger deres opplevelse av ungdom, ungdomsmiljøer og offentlige arenaer ungdom gjør bruk av. I første del av artikkelen foretar jeg en teoretisk avklaring av begrepet om sosialarbeideres «blikk». Deretter følger en etnografisk framstilling av oppsøkende ungdomsarbeid, før jeg går over til å karakterisere det nevnte bekymringsblikket og peker på noen ulike prosesser som bidrar til at denne betraktningmåten oppstår og vedlikeholdes blant feltarbeidere på utekontaktene. Avslutningsvis framsetter jeg noen tanker om hvordan bekymringsblikket kan motvirkes i sosialt arbeid med ungdom.

Artikkelen bygger på en studie av virksomheten ved fire kommunale utekontakttjenester Norsk institutt for by- og regionforskning, nylig gjennomførte på oppdrag fra Rusmiddeletatens kompetansesenter, Oslo kommune (Henningsen, Gotaas og Feiring 2008). Forskningsprosjektets formål var å analysere og vurdere arbeidsmetoder, samarbeidsrelasjoner og dokumentasjonspraksis på utekontaktene. Den metodiske tilnærmingen i prosjektet var

kvalitativ, og datamaterialet ble framskaffet gjennom dokumentstudier, intervjuer og deltakende observasjon. En av grunnene til vektleggingen av deltakende observasjon i prosjektet er at arbeidsmetodene som benyttes av de ansatte på utekontaktene, i relativt liten grad er formalisert og skriftliggjort. For å begrepsfeste og analysere denne praktiske kunnskapen benyttet vi oss av en etnografisk, og dermed induktiv, tilnærming. Som en del av forskningsprosjektet gjennomførte jeg høsten 2007 feltarbeider på utekontaktenhetene i to norske byer. I begge tilfellene hadde feltarbeidene to ukers varighet. Under oppholdene på utekontaktene la jeg vekt på å følge de ansatte feltarbeiderne mens de utførte sine daglige arbeidsoppgaver.² Jeg deltok på ulike typer interne møter og aktiviteter med brukere av tjenestene på utekontaktens kontorer. Under oppholdene på utekontaktene viet jeg mye av tiden til å delta i oppsøkende virksomhet med de ansatte feltarbeiderne. En særlig viktig kilde til informasjon i studiene var de løpende samtaler jeg hadde med feltarbeidere om deres handlingsvalg og situasjonsforståelser under den oppsøkende virksomheten. I tillegg til deltakende observasjon gjennomførte jeg semi-strukturerte personlige intervjuer og gruppeintervjuer med de ansatte på utekontaktene og representanter for deres kommunale samarbeidspartnere. Framstillingen som følger, er i basert på disse to studiene.

Sosialarbeiderens blikk

I sin studie av oslopolitiet viser kriminologen Liv Finstad (2000) hvordan polititjenestemenn gjennom utdanning og tjenesteerfaringer tilegner seg en særegen varhet for tegn på problemer og kriminalitet på stedene hvor de beveger seg. «Politiblikket» tjener til å framheve det potensielt kriminelle aspektet ved omgivelsene, og siden politifolk stadig finner bekreftelser på gyldigheten av denne betraktningmåten i tjenesten, befestes den over tid hos den enkelte tjenestemann. Som jeg vil vise i artikkelen, kan sosialarbeidere som er involvert i oppsøkende ungdomsarbeid, på lignende vis utvikle betraktningmåter som framhever bekymringsverdige trekk ved omgivelsene de forholder seg til.

En inspirasjonskilde for den samfunnsvitenskapelige bruken av blikk-begrepet er idéhistorikeren Michel Foucaults (2003) analyse av hvordan moderne pasientkategorier konstitueres gjennom det «medisinske blikket». Leger, psykologer og sosialarbeidere utøver en makt til, i en viss forstand, å skape subjektene de beskriver og behandler, gjennom å innordne dem i kategorier som er framherskende i institusjonene de tilhører. Som Hacking (1999) viser, er begreper slike fagfolk baserer sitt arbeid på, «interaktive», de påvir-

ker virkeligheten de er ment å beskrive, og utrustes i noen tilfeller med selvoppfyllende kraft. Sosialt arbeid med ungdom kan opplagt betraktes i et slikt perspektiv, også når virksomheten finner sted på utsiden av fysiske institusjoner, slik tilfellet ofte er med utekontaktene. Måten ungdom framtrer på for sosialarbeidere, er betinget av fortolkningsrammene disse benytter seg av. Slike fortolkningsrammer er igjen produkter av kunnskap, erfaringer og ideologi som sosialarbeiderne tilegner seg gjennom utdanning og i de organisatoriske og institusjonelle sammenhenger de fungerer under.

I henhold til antropologen Mary Douglas (1986) utvikler institusjoner over tid særegne tankeverdener som legger føringer på tenke- og handlemåter hos deres individuelle medlemmer. Organisasjonsmedlemmene kan dermed komme til å framstå som forsvarere av ulike former for moral, identitetsforståelser og forståelser av årsaksforhold som er grunnfestede i institusjonene de tilhører. I en studie av ungdomsmiljøet som oppholdt seg rundt «Plata» i Oslo i 2004, framhever Sandberg og Pedersen (2005) premissene for kunnskapsproduksjonen hos ulike aktører fra offentlig og frivillig sektor som jobber mot dette miljøet. I denne sammenheng framhever de hvordan ansatte ved Uteseksjonen i Oslo kommune, som driver oppsøkende arbeid blant rusavhengige i byens sentrum, har en forståelse av miljøet som gjenspeiler organisasjonens grunnleggende fokusering på risiko og fare. Som en følge av Uteseksjonens «skadereduksjonsblikk» blir ungdom som oppholder seg i området rundt Plata, også dem som ikke tilhører rusmiljøet, klassifisert som «brukere» og dermed også som problembelastede personer. Når jeg i denne artikkelen snakker om bekymringsblikket, er det i en beslektet, men videre betydning som også inkluderer betraktningmåter blant sosialarbeidere som jobber med mindre problembefengte «risikoungdom».

Begrepet «risikoungdom» står sentralt i oppsøkende ungdomsarbeid. Forstått som synonymt med begrepet «utsatt ungdom» beskriver det personer hvis sosiale bakgrunn og livssituasjon gir grunnlag for å anta at de står i fare for å utvikle problemer som for eksempel rusavhengighet eller kriminalitet (Barne- og likestillingsdepartementet 2009). Nært forbundet med begrepet er ambisjonen om å forebygge problemutvikling hos ungdom, og dette utgjør i dag en viktig begrunnelse for det oppsøkende ungdomsarbeidet.³ I det hele tatt så kan denne typen virksomhet sies å være fundert på forestillingen om risikoungdom som en «institusjonell identitet» (Mik-Meyer 2004). På samme tid som risikoungdom i økende grad framstår som en robust kategori som gir retning til og begrunner det oppsøkende ungdomsarbeidet, lar det seg ikke enkelt avgjøre på empirisk eller teoretisk grunnlag hvem som «egentlig» hører til i kategorien.⁴ En tilsvarende vaghet hefter ved forebyggingsbegrepet, som retter seg inn mot framtidige mulige problemtilstander, og som ligger til

grunn for tiltak det ofte er svært vanskelig å vurdere virkningene av. Denne ubestemmeligheten ved grunnbegreper i det oppsøkende ungdomsarbeidet kan bidra til å fostre bekymring, kan hende også overdreven bekymring, blant sosialarbeidere.

Utekontakt i endring

Den første offentlige utekontakttjenesten i Norge ble etablert i Oslo i 1969, og i årene som fulgte, ble en rekke andre slike enheter opprettet i landets byer og tettsteder. Bakgrunnen for denne satsingen var å finne i sosiale og kulturelle endringsprosesser i ungdomsbefolkningen og mer spesifikt i den voksende bruken av narkotika. Det oppsøkende ungdomsarbeidet var fra starten av preget av datidens politiske radikalisme, og utekontaktene inntok ofte en aktivistrolle «på parti med ungdommen» mot blant annet politi og barnevern (Foss 1989, Wiedenstrøm 1993), noe som i en del tilfeller bidro til et anstrengt forhold mellom utekontaktene og den kommunale ledelsen. Med bortfallet av en statlig støtteordning for utekontaktsvirksomhet i 1980-årene fulgte en bølge av nedleggelse av slike tjenester i kommunene (Askheim 1991). De siste tiårene har utekontaktene mer og mer framstått som integrerte deler av det kommunale hjelpeapparatet, og parallelt med dette har antallet slike enheter i kommunene igjen økt. Det er særlig i distriktskommuner at nyetableringer har funnet sted (Rusemiddeletatens kompetansesenter 2004).

I NOU 1980:37 *Oppsøkende barne- og ungdomsarbeid*, som er det viktigste statlige styringsdokumentet som gjøres gjeldende for utekontaktene, defineres målgruppen for slike virksomheter som barn og ungdom som er i faresonen for å utvikle problemer i en slik grad at deres sosiale og/eller mentale funksjonsevne er truet, og problembelastede barn og ungdom som ikke har kontakt med det ordinære hjelpeapparatet, eller som trenger et supplerende tilbud til dette. I det samme dokumentet framheves det at tjenestene skal medvirke til å bedre barn og ungdoms levekår gjennom forebyggende arbeid som tar sikte på å:

- «– *opsøke* enkelte og grupper av barn og ungdom som trenger støtte eller hjelp, men som ikke, eller i utilstrekkelig grad, nås av eksisterende organisasjoner og institusjoner,
- etablere kontakt med disse på et tidligst mulig tidspunkt,
- *motivere* dem for alternativt beskjeftigelse (skole, arbeid, fritid) og i nødvendig utstrekning for annen hjelp eller behandlingstilbud,

- *formidle* alternative beskjeftigelsestilbud og i nødvendig utstrekning andre hjelpe- eller behandlingstilbud, og
- *samle viten* om barn og ungdomslevekår og ta initiativ til tiltak som kan forbedre disse» (NOU 1980:37: 16).

Disse målformuleringene gjenspeiles i interne styringsdokumenter på de to utekontaktenhetene jeg studerte, så vel som i den faktiske virksomheten. Det siste tiåret har det i tråd med gjeldende politiske føringer funnet sted en omlegging av virksomheten på de to enhetene med hensyn til målgruppene de retter seg inn mot. Mens enhetene tidligere i første rekke framsto som et tilbud til rusavhengige i tjuårene, er den primære målgruppen nå yngre ungdommer som anses for å ha risiko for å utvikle ulike typer av problemer. Den ene enheten har i dag liten befatning med rusavhengige over atten år, og på den andre enheten kanaliseres en relativt liten del av ressursene til denne målgruppen. Begge steder vektlegges ambisjonen om å drive forebyggings- og tidlig intervensjonsarbeid blant ungdom. Ungdommene feltarbeiderne pleier kontakt med, er i første rekke typiske byvankere i skolealder som tilbringer store deler av fritiden, og skoletiden, på ulike samlingssteder i byen. Etter det jeg ble opplyst på utekontaktene, er en del av disse ungdommene under offentlig omsorg. På noen av samlingsstedene ungdommene gjør bruk av, møter de jevnlig eldre tungt belastede rusmisbrukere, og et viktig område for utekontaktene er knyttet til faren for at ungdommene skal rekrutteres til slike miljøer.

I tråd med intensjonene skal det oppsøkende ungdomsarbeidet finne sted på ungdoms egne arenaer og være basert på frivillighet og tillitsforhold mellom feltarbeidere og ungdom (Erdal 2006). Virksomheten ved de to utekontaktene jeg studerte, spenner over en rekke ulike aktiviteter, men begge steder er den oppsøkende virksomheten på gata, i parker, kjøpesentre og andre offentlige steder hvor ungdom samles, en sentral del av arbeidet. Daglig gjennomfører feltarbeiderne flere slike patruljer i sentrum av byene på dag- og kveldstid. En av de overordnede målsettingene i dette arbeidet er å etablere og vedlikeholde tillitsbaserte relasjoner med ungdommer som av ulike grunner kan ha hjelpebehov. Å «komme i posisjon» til ungdommer er tenkt å berede grunnen for vurderinger av ungdommers hjelpebehov og, i noen tilfeller, for oppfølgingsarbeid fra feltarbeidernes side. Dette kan dreie seg om å motivere ungdommene for endring eller om å videreformidle dem til andre hjelpeinstanser.

Brorparten av de ansatte på de to utekontaktene har sosialfaglig, pedagogisk eller samfunnsvitenskapelig utdanningsbakgrunn. Den faglige identiteten til de ansatte er nært knyttet til den oppsøkende virksomheten som arbeidsmåte og det tilhørende idealet om at utekontaktene skal være et lav-

terskeltilbud for ungdom med ulike typer av problemer. Dette gjenspeiles blant annet i en ubyråkratisk og uformell væremåte blant feltarbeiderne og i fagfeltets historiske forsvar for utekontaktens taushetsplikt overfor andre offentlige instanser. Feltarbeidere jeg kom i kontakt med, understreket utekontaktens rolle som en «nultelinje» eller «sikkerhetsnett» som skal nå ut til ungdom som «faller mellom alle stoler» i det offentlige systemet.

Feltarbeiderens iøynefallighet

En av feltarbeiderne jeg fulgte under den oppsøkende virksomheten, fortalte meg ved en anledning at det oppsøkende arbeidet hadde gitt vedkommende «et helt nytt syn på byen!». Utsagnet viser hen til flere lite håndgripelige, men ikke desto mindre viktige sider ved det oppsøkende arbeidet. Det knytter seg en særegen være- og erfaringsmåte til «utegåingen», som den oppsøkende virksomheten gjerne kalles, som kanskje best lar seg beskrives som en form for årvåkenhet. I det feltarbeiderne begir seg av sted på en utegåingsøkt, inntreffer det et tydelig skifte i bevissthetsformen deres. De går over fra å ganske enkelt «være i» omgivelsene til å innta en aktivt granskende holdning til arenaene de befinner seg på. Som deltakende observatør ble jeg mange ganger slått av varheten for inntrykk feltarbeidere framviste i slike situasjoner. Det var for eksempel påfallende hvordan de kunne få øye på ungdommer som var kjenninger av utekontaktene på hektiske og uoversiktlige steder eller på lang avstand i gatebildet. I det hele tatt så utgjør utforskingen av omgivelsene med blikket en vesentlig håndverksmessig bestanddel i den oppsøkende virksomheten. Dette gir seg tydelig til uttrykk i feltarbeidernes bevegelsesmønster. De fleste voksne en støter på i sentrum, går målrettet gjennom byen og virker lite mottakelige for de mange sanseintrykkene de møter på sin vei, en distansert væremåte som er typisk for urbane sosiale miljøer (Sennet 1990). Feltarbeiderne beveger seg til forskjell på en tilsynelatende retningsløs måte gjennom byen. I løpet av en utegåingsøkt, som gjerne varer fra én til to timer, passerer de som regel flere ganger gjennom de samme gatehjørnene, torgene eller kjøpesentrene. Underveis i øktene tar feltarbeiderne av og til oppstilling ved egnede «utkikkspunkter», hvor de kan få oversikt over hvilke ungdommer som befinner seg på stedet.

Det er verdt å merke seg at denne granskingen av omgivelsene foregår på en åpenlys og utilslørt måte. Som jeg ble forklart, bestreber feltarbeiderne seg på å ha en «åpen» kroppsholdning når de driver utegåing. Feltarbeiderne gjør sjelden forsøk på å gjemme seg bort for personene de observerer, de møter blick og er i det hele tatt synlig interesserte i menneskene de møter

på sin ferd gjennom byen. Væremåten feltarbeiderne framviser kan dermed sies å ha fellestrekk med den en finner hos turistene. I begge tilfeller gjøres utforskningen av de sosio-materielle omgivelsene personen befinner seg i, til mål og endepunkt for aktiviteten. Samtidig må det være åpenbart for de fleste andre som befinner seg i disse omgivelsene, at feltarbeiderne *ikke* er turister, noe som blant annet tilkjennegis i at oppmerksomheten deres ikke er rettet mot typiske severdigheter, men heller mot ungdom, og da gjerne en type ungdom som ofte anses for å være et «lite severdig» innslag i bybildet. Disse bruddene med sosiale konvensjoner som gjøres gjeldende på offentlige arenaer, bidrar til å gi feltarbeiderne en iøynefallende og, for noen, forvirrende framtoning.

Ved siden av observasjoner av ungdom er «treff» den sentrale hendelseskategorien i det oppsøkende arbeidet. Dette er samtaler av ulik varighet og karakter som feltarbeiderne har med ungdom under den oppsøkende virksomheten. Under en normal utegåingsøkt går mye av tiden med til slike samtaler, hvor feltarbeiderne pleier etablerte relasjoner til ungdommer, gir dem råd og veiledning og oppdaterer seg om livssituasjonen deres og om hva som rører seg i miljøer de er en del av. I mange tilfeller forsøker dessuten feltarbeiderne å nærme seg ungdommer som er ukjente for dem, eller som hittil har vært avvisende til å ha kontakt med dem. I likhet med observasjonene som gjøres av ungdom på ulike arenaer, blir treffene registrert i feltrapporter som feltarbeiderne utfyller etter utegåingsøktene.

Det lattermilde møtet

I en studie av en dansk rehabiliteringsinstitusjon framhever Nanna Mik-Meyer (2004) det hun kaller for «den lattermilde interaksjonsformen» som et kjennetegn ved samhandlingen mellom sosialarbeidere og klienter. En lignende samhandlingsstil var også framtrædende i mange av treffene jeg observerte på gata eller på kjøpesenteret. Tonen feltarbeiderne anlegger i disse situasjonene, er ofte fleipete og «lett», nesten aldri moraliserende eller formanende. Dette gjaldt både i utvekslinger som hadde preg av vennskapelig småprat, og når samtalen kom til å dreie seg om mer alvorlige temaer. Feltarbeidere jeg fulgte under utegåingsøkter, la selv vekt på at de brukte humor som et «virkemiddel» i arbeidet, og det var ofte påtakelig hvordan de så å si kunne skru denne lette tonen av og på ettersom de snakket med ungdommer eller ikke.

Humoren tjener til å understreke feltarbeidernes uformelle væremåte, som igjen er knyttet til idealet om at relasjoner mellom feltarbeidere og ung-

dom skal være bygget på frivillighet og tillit og dermed også på en størst mulig grad av likeverd. Men så fremt ikke feltarbeiderne gir avkall på rollen som ansvarlige voksne og representanter for det offentlige hjelpeapparat, er dette idealet umulig å realisere. På samme tid som feltarbeiderne framstår som ungdommenes «venner» og hjelpere, er de uunngåelig også deres «voktere» (Sørhaug 1984): De forsøker å endre ungdommers atferd i tråd allment aksepterte normer, de samler informasjon om deres livssituasjon og vurderer om det er grunnlag for å sende bekymringsmeldinger til barnevernet vedrørende ungdommer. Ungdommene selv er ofte innforstått med denne siden av utekontaktens virksomhet. Humor kan i denne sammenheng utgjøre en viktig kommunikativ ressurs som gir både feltarbeidere og ungdom frihet til å forme relasjoner. Som Mik-Meyer påpeker, gjør humor det enklere for aktører å håndtere motsigelser i deres sosiale relasjoner, uten at relasjonene dermed behøver å endre karakter. Gjennom en symbolsk ufarliggjøring av disse sidene ved relasjonene muliggjør humoren en samhandling mellom feltarbeidere og ungdom hvor makt og interessemotsetninger dem imellom forblir uavklart og så å si hengende i luften.

Mange av treffene jeg overvar mellom feltarbeidere og ungdommer, artet seg i tråd med dette som en form for forhandling om roller og virkelighetsbeskrivelser og særlig gjaldt dette når feltarbeidere snakket med grupper på to eller flere ungdommer. Utsagn som framkom fra ungdommer i slike situasjoner, hadde ofte tydelig preg av å være skryt eller utprøving av feltarbeiderne, og som sådan mer å forstå som forsøk på å gjøre seg interessante for tilhørerne enn som oppriktige utsagn. I ett slikt tilfelle fortalte for eksempel en gutt feltarbeideren og de to andre tilstedeværende kameratene muntert at han hadde sluttet på skolen fordi han var lat og det var så slitsomt å komme seg opp om morgenen. Gutten avkreftet imidlertid dette straks og forsikret feltarbeideren om at han var en pliktoppfillende elev. Mens samtalen pågikk, snakket han hele tiden i en vennlig, men ertende tone til feltarbeideren, noe som bidro til å hefte et forbehold ved tingene han fortalte henne. Gutten og feltarbeideren kjente hverandre fra før av, og av det han sa, framgikk det at han var innforstått med at hun nettopp nærret en uro for at han kunne komme til å gi blaffen i skolen. Feltarbeideren konfronterte imidlertid aldri gutten direkte med noen slik bekymring og gjorde heller ikke forsøk på å avkreve et entydig svar på spørsmålet om hvordan det sto til med ham. Istedenfor responderte hun i et lignende ertende tonefall. Som feltarbeideren senere forklarte meg, passer det seg ikke alltid å presse på for å «realitetsorientere» ungdommer i slike samtaler.

For å holde samtaler gående under treffene, også i tilfeller hvor ungdommenes fleiping var av en mer aggressiv og utfordrende karakter, valgte feltar-

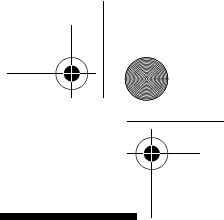
beiderne noen ganger selv å delta aktivt i slike kommunikasjonsspill. De kunne for eksempel forholde seg tilsynelatende uanfektet eller muntert til utsagn fra ungdommer som var ment å sjokkere dem, eller respondere på samme typen utsagn med overdreven omsorgsfullhet eller påtatt naiv forbløffelse. Der samtalene mellom feltarbeidere og ungdom forløper på denne måten, er det nærliggende å oppfatte det som at det etableres en situasjonsdefinisjon (Goffman 1974) av møtet som en klassifikatorisk lek med hensyn til både ungdommenes og feltarbeidernes identiteter. Begge partene er innforstått med at feltarbeiderne opptre i egenskap av å være ansvarlige voksne, og at den underliggende grunnen til at de søker kontakt med ungdommene, er at de er interessert i å få klarlagt om de er hjelpetrengende, men begge parter nærmer seg disse forholdene bare antydningvis og på indirekte måter. Flertydigheten i utsagnene blir et framtrædende og gjenkjennelig trekk ved kommunikasjonen.

På samme tid som feltarbeidere brukte humor aktivt i slike sammenhenger, pekte de også på viktigheten av å unngå å bli «for ironiske», som en av dem uttrykte det, for ikke å gi inntrykk av at man gir moralsk tilslutning til, for eksempel, prat om bruk av rusmidler eller skoleskulk. Å mestre denne ofte subtile balansegangen mellom på den ene siden å beherske samværskoder som gjøres gjeldende blant ungdom på gata, og på den andre siden å markere rollen som ansvarlige voksenpersoner er en vesentlig bestanddel i den praktiske kunnskapen (Scott 1998) som inngår i det oppsøkende ungdomsarbeidet.

Mistankens hermeneutikk

På en utegåingsøkt jeg deltok i, syntes en av feltarbeiderne jeg fulgte, at hun fikk øye på en gutt som er en kjenning av Utekontakten, på trappa til politihuset, et stykke unna der vi befant oss. Hun og kollegaen ble stående og speide etter gutten mens de funderte på grunner til at han måtte møte på politihuset. Mens vi sto slik, bemerket den ene feltarbeideren at det av og til føles som man «spaner» når man driver utegåing.

Ovenfor har jeg beskrevet feltarbeidernes iøynefallende framtoning og åpenlyse gransking av offentlige arenaer. I denne forstand er den oppsøkende virksomheten svært forskjellig fra «spaning». Men bemerkningen tjener likevel til å trekke oppmerksomhet mot noe vesentlig. Et merkbart trekk ved en del av utegåingsøktene jeg deltok i, var intensiteten, eller «nerven», som knyttet seg til aktiviteten, og denne kan antakelig gjenfinnes hos for eksempel politispanere på oppdrag. Når feltarbeiderne får øye på ungdommer

under utegåingen, fortøner dette seg ofte som en oppdagelse eller avsløring, noe som kom til uttrykk i interesserte bemerkninger av typen «Oi, her var det mange!» eller «Se der! Er ikke det ...». For å kommunisere seg imellom om ungdommer som henger i sentrum, og som ikke er kjent for dem ved navn, pleier feltarbeiderne å lage seg signalementer, som for eksempel «het-tegenser med blå kant» eller «svartfarget langt hår, to piercinger i leppa». Praten om signalementer, som ofte går konstant mellom feltarbeiderne under utegåingsøkter, understreker opplevelsen av å være involvert i en form for jakt eller etterforskning.

Dette ble tydeliggjort i en formiddagsøkt jeg deltok i, med to feltarbeidere på et kjøpesenter i sentrum. Det er få ungdommer å se i senteret, og feltarbeiderne og jeg setter oss ned på en kafé i første etasje. Mens vi sitter og småprater, blir vi oppmerksomme på en mann i førtiårsalderen på et av nabobordene som kaller til seg en tenåringsjente som kommer gående gjennom senteret. Jenta hilser på mannen og blir stående og prate med han. Underveis i samtalen gir mannen jenta åpenlyst en hundrelapp. På dette tidspunkt har samtalen mellom feltarbeiderne og meg for lengst opphørt. Vi lytter alle intenst til hva som blir sagt på nabobordet, mens vi utveksler spørrende blikk oss imellom. Etter noen minutter tar jenta farvel med mannen og begir seg videre gjennom senteret. Da vi selv like etter forlater senteret, forteller en av feltarbeiderne meg at hun ikke trodde det «var noe spesielt» mellom mannen og jenta. Ut ifra samtalen virket det som om de to var slektninger eller sambygdinge. Men det at jenta oppholdt seg på kjøpesenteret midt på dagen, kunne tyde på at hun skulket skolen, og dessuten så hun veldig ut som en «målgruppeungdom». Derfor var det verdt å merke seg jenta, forklarte feltarbeideren, med tanke på om hun ville bli å observere flere ganger på senteret. Episoden ble senere rapportert til kollegaene på Utekontakten.

Utenfor det samme kjøpesenteret støtte et annet feltarbeiderteam jeg fulgte, på tre gutter i tenåra som kom fram på gata fra en passasje på baksiden av kjøpesenteret. Guttene, som var kjenninger av Utekontakten, hilste kort på feltarbeiderne før de forsvant inn hovedinngangen på senteret. Feltarbeiderne spurte seg hva ungdommene kunne ha bedrevet i passasjen, og bestemte seg raskt for å undersøke saken nærmere. På baksiden av senteret fant de en utgang for ansatte og sluttet seg til at ungdommer kunne ha begynt å benytte seg av denne for å bevege seg inn og ut av senteret. De noterte seg forholdet og brakte informasjonen videre til kollegene på Utekontakten som noe de burde være oppmerksomme på i framtiden.

At feltarbeidere er på aktiv utkikk etter ungdom under den oppsøkende virksomheten, er naturlig, men som dette eksemplet indikerer, kan oppmerksomheten slå over i en fotfølging av ungdommer. Feltarbeiderne i eks-

emplet ovenfor kom straks til enighet om at observasjonen av de tre guttene på baksiden av kjøpesenteret avkrevde en nærmere undersøkelse. I samtalen dem imellom ble det ikke oppgitt noen bestemte grunner for dette ut over en spørrende bemerkning om hva guttene kunne ha der å gjøre. Det selvfølgelig og uuttalte premisset for beslutningen var at det var noe mistenkelig over guttenes tilstedeværelse på baksiden av senteret. Guttene var ikke kjent for Utekontakten som rusavhengige eller kriminelle, men som byvankere som tilbrakte mye tid på kjøpesenteret. Det er tenkelig at guttene røykte hasj eller drev med annen kriminell aktivitet i passasjen, men det kan også være at de ganske enkelt hadde oppdaget en spennende måte å bevege seg inn og ut av senteret på. En annen mulighet er at guttene kom gående et annetstedsfra og brukte passasjen bak kjøpesenteret som en snarvei. Uavhengig av hva det faktiske forholdet var, kan man spørre seg hvorfor synet av guttene i passasjen framsto som så interessant at det rettferdiggjorde en undersøkelse fra feltarbeidernes side.

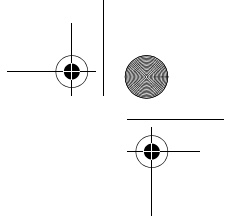
Under en annen utegåingsøkt oppdager feltarbeideren jeg følger, tre gutter og en jente i ungdomsskolealderen sittende på en benk på et gatehjørne i sentrum. Feltarbeideren henvender seg straks til ungdommene på benken, som alle er kjenninger av Utekontakten. De tre ungdommene svarer fåmælt på noen av feltarbeiderens spørsmål og ignorerer andre. For det meste ser de bort mens hun snakker til dem, tydelig ubekvemme med situasjonen. Etter forgjeves å ha forsøkt å få i gang en samtale, tar feltarbeideren farvel med ungdommene og sier til dem at de heller kan snakkes en annen gang. Da vi går fra stedet, forteller feltarbeideren meg at å bli avvist av ungdommer på denne måten er en ubehagelig side ved jobben som feltarbeider, men noe en blir vant til med tiden. Feltarbeideren kommenterte også at ungdommene så ut til å være «ulykkelige». Hun fikk inntrykk av at noe hadde skjedd med dem rett før vi kom til stedet. Etter at økten var avsluttet, noterte hun i feltloggen at de tre ungdommene var «avvisende og tause», at de «virket nedstemte» og «ulykkelige», og at det kunne virke som om «noe hadde skjedd». Dette ble også rapportert muntlig til kollegaer på Utekontakten.

Ungdommenes taushet og avvisende holdning ble av feltarbeideren forstått som et urovekkende vitnesbyrd om at noe galt hadde funnet sted. Noe *kunne* ha skjedd med ungdommene på benken, men en like plausibel forklaring på oppførselen deres er at de rett og slett ikke ønsket å snakke med feltarbeideren. Kanskje hadde de allerede snakket med kollegaer av henne under en annen utegåingsøkt den samme dagen og de foregående dagene slik at de var lei av å fortelle om livssituasjonen sin til de vennlige hjelperne. At feltarbeideren så tydelig oppfattet denne episoden som bekymringsvekkende, illustrerer kanskje først og fremst at medbrakte forståelsesrammer kan med-

virke til å forme erfaringer som gjøres under den oppsøkende virksomheten. En tilsvarende «mistankens hermeneutikk» tilkjennegis også i tilbøyeligheten feltarbeidere noen ganger viser til å merke seg urovekkende utsagn som framkommer i samtaler med ungdom – at de gir blaffen i skolen for eksempel – på en bokstavtro måte, også når den umiddelbare sammenhengen gjør det nærliggende å betrakte utsagnene som skryt eller provokasjoner.

I ett slikt tilfelle henvender en feltarbeider seg til en gruppe på ti–tolv ungdommer som henger på et gatehjørne i sentrum. Stemningen feltarbeideren blir møtt med, grenser mot det uvennlige, og hun må stadig parere provokasjoner fra ungdommer med avvæpnende kommentarer eller ved å late som hun overhører dem. En av guttene i gruppen skiller seg ut som særlig høylydt. Feltarbeideren har ikke hilst på gutten før og er tydelig interessert i å bli bedre kjent med han, noe som viser seg som en utfordring av flere grunner. Dels skyldes dette at samtalen dem imellom stadig blir avbrutt av fleipete henvendelser fra andre tilstedeværende ungdommer, eller av at gutten selv nå og da plutselig finner det for godt å bryte ut av samtalen og henvende seg til vennene. Det er i det hele tatt vanskelig å si om det er feltarbeideren eller de andre ungdommene som er guttens primære samtalepartner. Dels vanskeliggjøres samtalen av at det hele tiden virker som om gutten gjør seg til for feltarbeideren og tilhørerne. I starten av samtalen fritter gutten feltarbeideren ertende ut om hvordan det kan ha seg at man får betalt for å være i byen og snakke med ungdommer, om det er et yrke man blir rik av, om det er mye fritid osv., og erklærer flere ganger at dette er «drømmejobben» for ham. Feltarbeideren får etter hvert penset samtalen over på temaet skole, og gutten forklarer henne at han skal starte som elev på en videregående skole. På spørsmål fra feltarbeideren om linjevalget sitt hevder gutten at han ikke har den fjerneste anelse om hva slags jobber utdanningen kan kvalifisere ham for. Han forteller også at han søkte studieretningen fordi han trodde dette var den eneste han hadde sjanse til å bli tatt opp på, og til bifallende kommentarer fra vennene legger han ut om hvor elendige karakterer han fikk på ungdomsskolen. Dessuten, forklarer gutten, hadde han hørt at det var så mange «fine damer» på denne studieretningen.

Når feltarbeideren senere rapporterer fra utegåingsøkten til kollegaene på Utekontakten, trekker hun fram gutten som en mulig målgruppeungdom. Hun gjengir begrunnelsen gutten ga for linjevalget sitt og andre ting han fortalte henne som kunne tyde på at han var problembefengt, uten å kommentere sammenhengen disse utsagnene framkom i. Dermed underslås ikke bare usikkerheten som heftet ved sannferdigheten av disse utsagnene. Gitt at gutten oppfattet møtet med feltarbeideren som en klassifikatorisk lek (som beskrevet i forrige avsnitt), noe den lattermilde tonen feltarbeideren anla nettopp kan ha

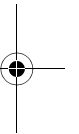
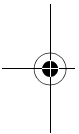
invitert til, kan inntrykket han skapte av å være likegyldig til sin egen utdanning først og fremst ha vært ment som en del av et ertende utprøvingsspill. Det er også tvilsomt om gutten var innforstått med at det som ble sagt i samtalen han hadde med feltarbeideren, kunne bli et samtaletema for kollegiet på Utekontakten. Der feltarbeidere i noen tilfeller på lignende vis driver en aktiv, om enn ubevisst, kontekstutelatelse i sine fortolkninger og videreformidling av utsagn og observasjoner fra samtaler med ungdommer, kan man si at de bryter en uuttalt kontrakt med ungdommene. Samtaler som av den ene parten kan oppfattes som et indirekte kommunikasjonsspill, betraktes av den andre som en kilde til sannferdige bekjennelser.

Det faretruende rommet

Utsagnet jeg siterte ovenfor om at utegåingen medfører «et helt nytt syn på byen», viser ikke bare til en større årvåkenhet for sanseinntrykk, men også til en tilbøyelighet til å fortolke disse inntrykkene på en måte som gjør at byen framtrer som et pågående drama. I eksemplene jeg har beskrevet ovenfor, ligger denne betraktningmåten til grunn for feltarbeidernes fortolkninger av hendelsesforløpene de observerer. Selv om ingenting ble sagt oss imellom, var feltarbeidernes reaksjon på at mannen ga en hundrelapp til jenta i kafeen på kjøpesenteret, umiskjennelig – det var en urovekkende handling! Når observasjonen av de tre guttene bak kjøpesenteret umiddelbart framsto som undersøkesverdig for feltarbeiderne, skyldes dette at den samme betraktningmåten lå til grunn for observasjonen. Det samme gjelder feltarbeiderens fortolkning av den avvisende holdningen til ungdommene på benken, og for den bokstavtro registreringen av guttens utsagn i det siste eksemplet jeg beskrev. I alle disse tilfellene projiserte feltarbeiderne en uspesifisert bekymring på omgivelsene de forholdt seg til, og i alle tilfellene får denne bekymringen en konstituerende rolle i feltarbeidernes observasjoner.

Det er i denne forbindelse man kan snakke om at feltarbeidere anlegger et bekymringsblikk på omgivelsene, et blikk som tjener til å framheve det faretruende ved omgivelsene ungdom befinner seg i, og ungdom selv som en kategori av hjelpetrengende.

Bekymringsblikket leder feltarbeidere til en gjenoppdagelse av byen som et sted hvor ubestemmelige, farlige krefter utfolder seg, og hvor ungdom bare gjennom sin tilstedeværelse utsetter seg for skadelig påvirkning. Episoder som ellers kunne blitt sett på som lite bemerkelsesverdige, slik som synet av guttene i passasjen bak kjøpesenteret, framstår plutselig som megetsigende og mistenkelige «hendelser». Selve tilstedeværelsen av ungdommer på

samlingssteder i sentrum kommer dermed til å framstå som noe som er verdt å kartlegge og dokumentere, ofte i stor detalj og med stor iver. Observasjoner av ungdom og utsagn som framkommer i samtaler med dem, framtrer som indisier og vitnesbyrd i en pågående «etterforskning».

Forebyggingens overlegne moral

Gjennom den oppsøkende virksomheten kan feltarbeidere tilegne seg mangesidig kunnskap om livene til utsatte ungdommer, og dette tilsier igjen at utekontaktene kan fungere som et korrektiv til ulike former for moralsk panikk som ofte gjøres gjeldende overfor dette befolkningssegmentet. Men som jeg har vist, er ikke direkte kontakt mellom sosialarbeidere og ungdom noen garanti for utviklingen av avdramatiserte forståelser av ungdom. Det er verdt å understreke at bekymringsblikket jeg har beskrevet, er en tendens som i varierende grad gjøres gjeldende blant feltarbeidere på utekontaktene og ikke karakteriserer virksomheten deres i sin helhet. Dette er like fullt et forhold som det er viktig å rette oppmerksomhet mot som et ledd i faglig utvikling innenfor oppsøkende ungdomsarbeid, ikke bare fordi det kan ligge til hinder for utviklingen av nyanserte forståelser av ungdom i utekontaktens målgruppe: Bekymringsblikket kan lede til at viktige hensyn om å unngå klientgjøring og om å utvise respekt for marginaliserte personers autonomi (Sennet 2003) underordnes ambisjonen om å identifisere og forgripe problemutvikling blant ungdom. Denne oppfordringen kan antakelig gis en videre adresse enn utekontaktene, ettersom det er grunn til å tro at lignende forståelsesmåter gjøres gjeldende hos andre typer fagfolk som jobber med barn og ungdom.

Hvordan kommer bekymringsblikket i stand? I denne forbindelse er det verdt å merke seg at spenningen og jaktaspektet jeg har framhevet som viktige bestanddeler i bekymringsblikket, også er iboende trekk ved den oppsøkende virksomheten. Som vi har sett, er den oppsøkende virksomheten i sin alminnelighet forbundet med en oppmerksom og granskende væremåte, og denne årvåkenheten kan slå over i en dramatisering av omgivelsene og av observerte handlinger og hendelser hos ungdom. Bruken av feltrapporter og andre dokumentasjonsverktøy som en del av den oppsøkende virksomheten kan bidra til å forsterke denne tendensen. Feltarbeidere med lang fartstid i jobben, også fra tiden før en tok i bruk den skriftlige feltrapporten, fortalte meg at denne bidro til å gjøre utegåingen langt mer systematisk og formålsrettet. Samtidig gir bruken av feltrapporten den oppsøkende virksomheten et preg av etterforskning, den inviterer feltarbeidere til å beskrive en utegåingssøkt som en serie hendelser og til å innordne disse i en fortellingsstruktur

som dermed gir dem en stimulus for å bringe med seg «spennende» observasjoner tilbake fra utegåingspatruljene. Dette kan igjen føre til at, kanskje særlig uerfarne, feltarbeidere anlegger et dramatiserende blikk på ungdomsmiljøer de forholder seg til.

Men bekymringsblikket lar seg ikke alene forklare som et uttrykk for manglende faglig modenhet. Innledningsvis i artikkelen framhevet jeg hvordan feltarbeidere på utekontaktene sosialiseres inn i et institusjonelt verdensbilde hvor kategoriene risikoungdom og forebygging har en konstituerende rolle. Derigjennom disponeres feltarbeiderne også for å søke etter bekreftelser på gyldigheten av disse kategoriene, noe som samtidig innebærer en bekreftelse på berettigelsen av deres egen virksomhet. Et særegent trekk ved begrepet risikoungdom er at det framhever avviks- eller problemtilstander som personene som tilskrives en slik identitet, ennå ikke har realisert. Som sådan kan begrepet betraktes som en faglig-autoritativ forhåndsklassifisering av særskilte ungdommer som marginale personer. De utpekes som vordende kriminelle, vordende rusavhengige også videre, og dette kan i seg selv virke til å fostre overdreven beskyttelsestrang hos feltarbeidere og andre ansvars- og omsorgspersoner. Som antropologen Mary Douglas (2002) viser, har klassifiseringer av personer som henholdsvis normale eller marginale stor betydning for hvilke kulturelle fortolkningskjemaer mennesker i deres sosiale omgivelser anlegger på dem. I alle typer samfunn, hevder Douglas, er personer som oppfattes å befinne seg i utkanten eller på utsiden av det sosiale systemet – slik som rituelle overgangssubjekter, kriminelle eller mentalt syke – forbundet med fare. Slike aktører er gjerne ansett for å være farlige, men også sårbare og fullstendig avhengige av andre for sin egen sikkerhet.⁵ Denne typen reaksjoner skyldes ikke bare at marginale personer rent faktisk kan være til skade for seg selv eller andre, framholder Douglas, men også at de framstår som truende i symbolsk og moralsk forstand. Klassifiseringen av en person som marginal kan i tråd med dette virke til å utruste vedkommende med en helt ny framtoning for omgivelsene. Oppførsel som er ansett som uproblematisk hos en person som er oppfattet som normal, kan med ett komme til å fortone seg som urovekkende og uakseptabel dersom vedkommende formelt utpekes som marginal.

Eksempelene jeg diskuterte i de foregående avsnittene, kan sees som illustrasjoner på denne tendensen. Som jeg har påpekt, var ingen av handlingene og utsagnene feltarbeiderne noterte seg i disse tilfellene, i utgangspunktet å anse som oppsiktsvekkende. Dersom ungdommene feltarbeiderne forholdt seg til i disse tilfellene, hadde vært klassifisert som normale, vanlige, veltilpassede eller lignende, ville trolig observasjonene framstått som nokså uvesentlige. Grunnen til at handlingene og utsagnene framsto som bekymrings-

vekkende for feltarbeiderne, kan nettopp være at de aktuelle ungdommene var klassifisert som risikoungdom. All tenkning foregår *gjennom* kategorier, men i den grad begreper som risikoungdom tilegnes uten kritisk distanse, kan de så å si tenke *for* fagfolkene som benytter seg av dem. Oppførsel som ellers kunne vært betraktet som ungdommelig og grunnleggende sunn autonomistreben eller lekenhet, kan dermed entydig komme til å framstå som symptomer på selvdestruktive tilbøyeligheter eller faretilstander. Denne tendensen kan forsterkes av at feltarbeidere opplever å være bemyndiget av et utstrakt moralsk mandat til å gi beskyttelse til ungdommer som er ansett for å være hjelpetrengende. Som Askheim (1994) påpeker, tilkjennes det forebyggende ungdomsarbeidet ofte et «overlegent moralsk innhold». Det er fundert i det medmenneskelige hensynet om at det er bedre å hjelpe en ungdom til å unngå å bli for eksempel en rusmisbruker eller kriminell enn å hjelpe vedkommende når det er «for sent». Den samfunnsøkonomiske grunnstillingen er tilsvarende kraftfull: Satt opp mot kostnadene en rusmisbruker påfører samfunnet i form av trygdeytelser og kriminalitet gjennom et livsløp, er det billig å forebygge. Som sådan kan forebyggingsideen sies å ha preg av det Jill Loga (2003) kaller for en «godhetsdiskurs», et sett av argumenter det er umulig å bestride uten samtidig å framstå som uansvarlig eller kynisk, noe som igjen kan lede til en tilsidesettelse av faglig selvkritikk.

Prosessene som leder til utviklingen og opprettholdelsen av bekymringsblikket, har også en toveis, relasjonell karakter. Feltarbeidere på utekontakten er et eksempel på en type aktører Lipsky (1980) kaller for «gatebyråkrater» («street level bureaucrats»), som fungerer som bindeledd mellom byråkratiske systemer og befolkningen. Til tross for at disse aktørene befinner seg i bunnen av organisasjonshierarkier, påpeker Lipsky, innehar de en betydelig autonomi og makt til å sosialisere klienter til å oppfylle kategorier som er framherskende i institusjonene de representerer. I sin studie av hasjselgere som har tilhold langs Akerselva, beskriver Pedersen og Sandberg (2005) en slik dynamikk. Seg imellom markerer hasjselgerne personlige identiteter som selvstendige og handlekraftige personer. I møter med representanter for det offentlige og frivillige hjelpeapparatet betoner de derimot en identitet som undertrykte ofre, noe de erfaringsmessig vet er en forutsetning for å få tilgang på hjelpen de behøver fra velferdsstaten. Som Pedersen og Sandberg påpeker, utgjør beretningene om personlig elendighet i en forstand en ressurs. Et slående inntrykk fra mitt eget feltarbeid var nettopp mangelen på grenser med hensyn til å snakke om personlige problemer en del ungdommer framviste i møter med feltarbeidere. Ved flere anledninger bekjente ungdommer dessuten alvorlige problemer uoppfordret til meg, formodentlig fordi de oppfattet meg som en representant for hjelpeapparatet.

Når feltarbeidere jeg kom i kontakt med, snakket om å ha «gode samtaler» med ungdom, var det gjerne med henvisning til samtaler hvor ungdommer åpenhertig fortalte dem om personlige problemer, om ruserfaringer, skole-skulk og lignende. Under treffene på gata og i møter feltarbeiderne hadde med ungdommer andre steder, graviterte samtalen mot slike temaer.

Formelt sett omfatter målgruppene til de to utekontaktenhetene alle ungdommer i alderen 13–25 år som har utviklet eller står i fare for å utvikle visse typer av problemer, men i praksis innskrenkes dette ofte til de utpregede byvankerne. Disse «målgruppeungdommene», som de blir kalt, har ofte har en ytre framtoning (klær, hår, fysikk) som røper at de kommer fra ressursvake familier. Feltarbeiderne kunne gjerne avgjøre med et blick om en ungdom hørte til i denne kategorien eller ikke. På gata hersker det en slags gjensidig tiltrekning mellom feltarbeidere og slike målgruppeungdommer. Dels har dette å gjøre med at disse ungdommene i større grad enn andre er å påtreffe på offentlige arenaer, og at mange av dem faktisk *har* problemer, dels har det å gjøre med at feltarbeiderne erfaringsmessig vet at det er vanskelig å komme i kontakt tilsynelatende veltilpassede ungdommer på gata. Flere feltarbeidere fortalte meg at de ofte opplevde at veltilpassede ungdommer er unnvikende og lite villige til å snakke med dem på gata. De utpregede «målgruppeungdommene» er til forskjell langt mer «åpne» og enkle å få i tale om sin livssituasjon, ble det påpekt. Denne grenseløsheten er en egenskap ungdommene kan antas å ha tilegnet seg over tid, som en form for *habitus*, gjennom relasjoner til feltarbeidere og representanter for andre hjelpeinstanser. Som Sørhaug (1984) viser, tenderer ofte sosialt arbeid med ungdom mot å være basert på en uproblematisert «mangelsosiologi» eller problemfokusering. Problemfokusering hos feltarbeidere på utekontaktene kan bidra til at ungdom som av ulike grunner ønsker å ha kontakt med dem, «oppdras» til å markere identiteter som bekrefter og forsterker stereotypiske forståelser av ungdommene som hjelpetrengende ofre. Dette kan igjen gi næring til overdreven uro for ungdommene og medvirke til at bekymringsblikket befestes i det oppsøkende ungdomsarbeidet.

Grenser for bekymring

På en av utekontaktenhetene jeg studerte, gjorde man for noen år siden en innstramming i bruken av feltrapporter blant feltarbeiderne. Der feltarbeiderne tidligere sto fritt til å registrere observasjoner og utsagn fra ungdom de kom i kontakt med i feltrapportene – og gjorde dette i stort monn – har de nå kun anledning til å registrere opplysninger om antallet ungdommer de

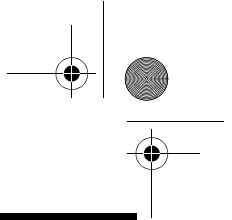
påtreffer på ulike sentrumsarenaer og generelle karakteristikk av arenaene. Personopplysninger kan registreres i en journal som kun kan opprettes med samtykke fra ungdommen selv, og som vedkommende har innsynsrett i, noe som er en relativt tungvint prosedyre. Denne endringen var begrunnet i personvernlovgivningen, men tiltaket kan også virke som en demper på bekymringsimpulsen. På tilsvarende vis kan utekontaktene profittere på å innføre ulike typer av regler og prosedyrer som begrenser ansattes motivasjon og muligheter til å dramatisere inntrykk og observasjoner som gjøres av ungdom i ulike sammenhenger. Det samme kan antakelig oppnås gjennom bevisstgjøring og faglig refleksjon. Som jeg selv erfarte, er det ingen mangel på refleksjon over egen praksis blant de ansatte på utekontaktene, men denne refleksjonen utfolder seg i det vesentlige innenfor rammen av erfaringsnære begreper og verdensanskuelser som er framherskende i institusjonen. For å motvirke tendensen jeg har kalt bekymringsblikket, kreves en annen form for refleksjon, en som kan utfordre og problematisere kategoriene og moralen som bekymringsblikket har sitt opphav i, og som kan invitere feltarbeidere til å betrakte sin egen virksomhet fra utsiden.

Noter

1. Takk til Nora Gotaas og deltakerne på Folkehelseforum ved Norsk institutt for by- og regionforskning for nyttige kommentarer på et tidligere utkast av denne artikkelen.
2. Benevnelsen som brukes om de ansatte på utekontaktene, varierer fra sted til sted. For enkelhets skyld snakker jeg i artikkelen kun om feltarbeidere.
3. I dette tilfellet har forebyggingen i første rekke form av sekundærforebygging. I forebyggende barne- og ungdomsarbeid skilles det ofte mellom *primærforebygging*, som retter seg mot hele barne- og ungdomsbefolkningen, og *sekundærforebygging*, som er rettet mot grupper med høy risiko for å utvikle problemer, og *tertiærforebygging* som retter seg mot grupper og individer med tydelig identifiserte problemer (BLD mfl. 2007).
4. Som det påpekes i en rapport fra en ekspertgruppe om ungdoms fritidsmiljø: «Når det brukes begreper som 'utsatt' og 'risiko', ligger det en forutsigelse i dem, nemlig at de unge vil utvikle problemer hvis det ikke settes inn forebyggende tiltak» (BLD 2009: 80). I forlengelsen av dette viser rapporten til forskning som viser at ungdom som har en bakgrunn som gjør at de klassifiseres som «utsatte», er overrepresentert blant dem som utvikler psykiske plager, men som den også påpeker, er de fleste ungdommene som utvikler slike problemer, ikke såkalt utsatte barn.
5. «It seems that if a person has no place in the social system and is therefore a marginal being, all precaution against danger must come from others. He cannot help his abnormal situation. This is roughly how we ourselves regard marginal people in a secular, not a ritual context» (Douglas 2002:121).

Litteratur

- Askheim, O.P. (1991). *Prøver å finne meg sjæl ... En studie av utekontaktarbeid i tre kommuner*. Hamar: Østlandsforskning rapport nr. 19.
- Askheim, O.P. (1994). Forebyggingens tapte ære. *Nordisk sosialt arbeid* nr. 4.
- Barne- og likestillingsdepartementet (2007). *Forebyggende innsats for barn og unge*.
- Barne- og likestillingsdepartementet (2009). *Ungdoms fritidsmiljø. Ungdom, demokratisk deltakelse og innflytelse*.
- Douglas, M. (1986). *How Institutions Think*. London: Roulledge.
- Douglas, M. (2002). *Purity and Danger*. London: Routledge.
- Erdal, B. red. (2006). *Ute/Inne*. Oslo: Gyldendal.
- Finstad, L. (2000). *Politiblikket*. Oslo: Pax.
- Foss, T. (1989). I ideologiske skyttergraver – mot det etablerte. I Hollie, E. (red.): *Fyrtårn og redningsbøye. Uteseksjonen i Oslo 20 år*. Oslo: Uteseksjonen i Oslo.
- Foucault, M. (2003). *The Birth of the Clinic: An Archeology of Medical Perception*. London: Routledge.
- Goffman, E. (1974). *Vårt rollespill til daglig: en studie i hverdagslivets dramatik*. Oslo: Dreyer.
- Hacking, I. (1999). *The Social Construction of What*. Cambridge: Harvard University Press.
- Henningsen, E., N. Gotaas, M. Feiring (2008). *Møter med ungdom i velferdsstatens frontlinje. Arbeidsmetoder, samarbeid og dokumentasjonspraksis i oppsøkende ungdomsarbeid*. Norsk institutt for by- og regionsforskning.
- Lipsky, M. (1980). *Street-level Bureaucracy: Dilemmas of the Individual in Public Services*. New York: Russel Sage Foundation.
- Loga, J. M. (2003). Godhetsdiskursen. I: Berge, K.L., S. Meyer og T.A. Trippestad, (red.): *Maktens tekster*. Oslo: Gyldendal.
- Mik-Meyer, N. (2004). *Dømt til personlig utvikling. Identitetsarbejde i revalidering*. København: Hans Reitzels Forlag.
- NOU 37 (1980): *Oppsøkende barne- og ungdomsarbeid*.
- Pedersen, W. og S. Sandberg (2005). *Rett fra pikerommet, med ransel på ryggen? Om ungdom som oppholdt seg rundt Plata*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. Rapport nr. 6/05
- Pedersen, W. og S. Sandberg (2006). *Gatekapital*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Scott, J. (1998). *Seeing Like a State: How Certain Schemes to Improve the Human Condition have Failed*. New Haven: Yale University Press.
- Sennet, R. (1990). *The Conscience of the Eye: The Design and Social Life of Cities*. London: Faber and Faber.
- Sennet, R. (2003). *Respect. The Formation of Character in an Age of Inequality*. London: Penguin Books.

- Sørhaug, H.-C. (1984). *Ungdom, ungdomskultur og ungdomsarbeid*. Arbeidsforskningsinstituttene.
- Wiedenstrøm, G. (1993). Oppsøkende avdeling i 20 år – et historisk riss. I: Klyve, A. (red.): *Forbindelser. Oppsøkende arbeid blant utsatt ungdom*. Bergen: Caspar forlag.

Summary

Gaze of concern

This article describes a tendency among youth workers at outreach youth work services to project a «gaze of concern» upon youths in their designated target groups. The article is based on empirical material from case studies of outreach services in two Norwegian towns. Through ethnographic examples, I describe attitudes and dynamics of interaction which are characteristic of street-based social work with youths. With this background, I show how youth workers at times tend to overdramatize the urban environment of the youths and apply a «hermeneutics of suspicion» when interpreting statements and behaviour of youths. Partly, this tendency relates to the use of documentation tools, which may inspire youth workers to dramatise observations made on the street. Partly, the concept of «youth at risk», used to pre-classify youths as marginal persons, may foster an over-protective attitude among youth workers. Also, the relationships between youth workers and youths in their target group may be of a nature which incites youths to act in ways that confirm stereotypical views of them as vulnerable and exposed to danger.

